

IGNÁC GOLDZIHHER O OBREDNOM I IMOVINSKOM STATUSU ŽENA

Amina SVRAKA

Media centar Islamske zajednice u BiH
aminasvraka@gmail.com

SAŽETAK: U ovom radu dat je pregled ajetā o obrednom i imovinskom statusu žene u interpretaciji mađarskog autora, utjecajnog orijentaliste Ignáca Goldzihera. Pregled obuhvata tri njegova djela: *Muslimanske studije*, *Uvod u islamsku teologiju i pravo* i *Pravci islamske interpretacije Kur'ana*. Goldziher se, poput većine orijentalista, u svojim djelima neizostavno bavi i statusom žene u islamu. On tretira položaj muslimanke općenito, pitanje pokrivanja žene i slične teme koje oduvijek predstavljaju primarnu okupaciju orijentalista kada je posrijedi položaj žene u islamu. Međutim, u fokusu njegovih djela jeste status muslimanke u obredima, a naročito status *pobožnih žena*, pri čemu kritički propituje stavove francuskog autora Nicolasa Perrona koji se kao orijentalista bavio ovim pitanjem. Pored ovoga, Goldziher je posebnu pažnju posvetio imovinskim pitanjima koja se odnose na žene, a na osnovu kojih nastoji razumijevati i druga prava žena u bračnoj zajednici.

Ključne riječi: orijentalizam, islam, žena, obredni status, imovinski status, Ignác Goldziher, Nicolas Perron

Uvod

Ignác Goldziher mađarski je mislilac i jedan od osnivača modernih islamskih studija na Zapadu. Jevrejskog je porijekla, rođen 22. juna 1850. godine u Székesfehérvár-u (Stolni Biograd, Mađarska). Studirao je u Budimpešti, Berlinu, Leidenu i Leipzigu. Jedno vrijeme je boravio u zemljama Bliskog istoka. Neizostavna je ličnost kada je riječ o orijentalizmu, a "njegove knjige vremenom su postale klasična djela za orijentaliste kada je

posrijedi izučavanje islamske kulture i civilizacije." (Hasanović, 2018:148) Pisao je o islamu, naročito o fikhu i arapskoj književnosti i to na njemačkom, engleskom i francuskom jeziku. Umro je u Budimpešti 13. novembra 1921. godine u 71. godini života. Neka od njegovih najznačajnijih djela¹ su: *Zahirije* (*Die Zabiriten*) 1984, *Muslimanske studije* (*Muhammedanische Studien*) objavljene u 2 sveska 1888–1890, *Uvod u islamsku teologiju i pravo* (*Vorlesungen über den*

Islam) 1910. i *Pravci islamske interpretacije Kur'ana* (*Die Richtungen der islamischen Koranauslegungen*) 1920.² Jedan broj njegovih djela je preveden i na arapski jezik.

Ovim radom obuhvaćena su djela: *Muslimanske studije* u 2 sveska, *Uvod u islamsku teologiju i pravo* i *Pravci islamske interpretacije Kur'ana*. U *Muslimanskim studijama* autor je imao za cilj, kako to navodi u uvodu, objediniti niz rasprava o razvoju islama. *Uvod u islamsku teologiju i pravo*

¹ Vidi više: Robert Simon, "Goldziher, Ignác", *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*. https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Goldziher_Ignac (Dostupno, 19.6.2021)

² Naslov originala na njemačkom jeziku:

Die Richtungen der islamischen Koranauslegungen. Djelo je na bosanski jezik preveo prof. dr. Omer Nakičević – ovim smo se prevodom koristili u radu, a dijelovi knjige su ranije prevedeni u okviru hrestomatije

koju je priredio Nerkez Smailagić. (Smailagić, 1975) U ovom djelu Ignác Goldziher između ostalog iznosi svoje poglede o pojavi islamskog reformizma i o Muhammedu 'Abduhū. (Karić, 2018:10)

predstavlja engleski prevod Goldziherovog djela *Vorlesungen über den Islam* (Heidelberg, 1910), koje se zasniva na stotinama bibliografskih jedinica muslimanskih i zapadnih autora. U ovom djelu on iznosi svoje poglede o islamu, njegovoj naravi i historijskom razvoju. *Pravci islamske interpretacije Kur'ana* proširena je obrada predavanja koje je Goldziher održao na Univerzitetu u Uppsali (Uppsala University).

Pregled komentara ajeta o obrednom i imovinskom statusu žena

Ignác Goldziher je na svojevrsan način zaslužan za jedan novi pristup u orijentalističkim studijama. Za razliku od većine prethodnika, on islamu pristupa kao "stvarnosti čija vrijednost se ne krije isključivo u tekstovima, nego više u individualnome i komunitarnome životu muslimana." (Silajdžić, 2003:252) Kada se to kaže, važno je imati u vidu da je rakurs iz kojeg Goldziher promatra islam vezan za njemačko spekulativno mišljenje devetnaestoga stoljeća. On pripada fazi "orijentalizma u kojoj se Kur'an žigoše kao *oskudni falsifikat Biblije*." (Goldziher, 2016:270) To je faza u kojoj se na Kur'an gleda kao na kontradiktornu muslimansku svetu knjigu, koju je navodno u većem dijelu sastavio Muhammed, a.s., uglavnom preuzimajući vjerovanja iz kršćanstva i judaizma, dok se za zbirke hadisa smatra da su falsifikati pripisani Poslaniku, a.s., nastali u 8. i 9. stoljeću.

Ono što je specifično za Ignáca Goldzihera jeste da se on koristi velikim brojem izvora, kako muslimanskih autora – na arapskom jeziku, tako i djelima svojih evropskih prethodnika i savremenika. Prilikom komentiranja ajeta, nekada donosi vlastite interpretacije, a često prenosi mišljenja muslimanskih autoriteta i

neizostavno konsultuje brojne tefsire i hadiske zbirke, te referentnu islamsku literaturu poput Es-Sujütijevog *Itkāna*, El-Gazālījevog *Thjā'a* itd.

Pregled komentara ajeta o obrednom statusu žena

Ignác Goldziher u svojim djelima analizira status žene u islamu općenito, te zaključuje da je degradacija njenog položaja rezultat društvenih utjecaja, za što nisu direktno odgovorna načela islama. Iako on naglašava da islam "postavlja" ženu nekoliko ljestvica niže u odnosu na muškarca, u vjerovanju i obredu, ipak, Goldziher tvrdi, islam uvodi princip jednakosti vjernika i vjernica. Ovaj sistem jednakosti u vjerovanju i obredu je, prema mišljenju Goldzihera, bio primarno rješenje za postojeće probleme plemenske i političke prirode u muslimanskoj zajednici u kojoj se nastojalo uspostaviti red.

Nužnost ratovanja, poduhvat koji je u drevnom arapskom rezonovanju bio ekstremno perfidan, prisilio je Poslanika, s.a.v.s., da objavi ništavnost plemenskog načela i da pronade načelo jedinstva u zajedničkoj vjeri. Iz ovog političkog rješenja problematičnih odnosa nastalo je učenje koje je sadržavalo puninu svijesti o društvenom napretku. (Goldziher, 1966:55)

Upravo u ovom kontekstu on razumijeva ajet u kojem se kaže da je *najugledniji kod Allaha onaj koji Ga se najviše boji* (Kur'an, 19:13) i komentira ga na način da kaže:

Ovdje je jasno izražena jednakost svih vjernika pred Allahom, dž.š., i misao da je bogobožnost (strah od Boga) jedino mjerilo izvrsnosti, izuzimajući sve druge razlike; muslimanska egzegeza jednoglasna je u pogledu ovog tumačenja kur'anskog odlomka koje ne treba

mijenjati čak ni naše znanstveno razmatranje teksta. (Goldziher, 1966:55)

Česta referenca Goldzihera bio je Muhammed 'Abduhū, pa tako on navodi njegov stav da zakon islama najbolje odgovara zahtjevima socijalnog blagostanja, što se, naravno, odnosi i na položaj žene, a kao primjer ističe 'Abduhūov komentar ajeta koji govori o tome da nikome trud neće biti uzaludan (Kur'an, 3:195) i navodi da to "znači, potpuna jednakost spolova i njihova procjena vrijednosti." (Goldziher, 2016:263) I. Goldziher ne oponira ovom stavu, niti navodi drukčija mišljenja, što je često bila njegova praksa kada su u pitanju neki 'Abduhūovi komentari drugih ajeta, stoga se da zaključiti da je i on bio istog mišljenja.

Osim jednakosti u vjerovanju i obredu, Goldziher se posebno dotiče pitanja "pobožnosti" žena. U tretiranju tog pitanja on polazi od činjenice da je islam svakako "na lošem glasu" zbog nepovoljnog statusa žene i da bi bilo za očekivati da se stavovi orijentalista o ovom segmentu položaja žene u islamu neće bitno razlikovati od drugih segmenata. U tom smislu on navodi stav Nicolasa Perrona³ o tom pitanju:

U islamu žene rijetko idu putem "svetosti". To je preteško za njih – barem tako muškarci misle. Sav sjaj, zasluge i čast idu muškarcu. Sve su okrenuli u svoju vlastitu korist i privilegiju; monopolizirali su i uzeli su za sebe sve – čak i izvrsnost i Džennet. (Goldziher, 1971:271)

Komentirajući Perronove tvrdnje, Goldziher (1971:270) ističe da je ovakav stav u suglasju s idejom o položaju žena u islamu koja se ustaljeno plasira "u pogledu zakona i s obzirom na vjerske zasluge i vjersku odgovornost." Ali u kontekstu povijesne pravde, on naglašava da je degradacija

³ Nicolas Perron (1798-1876) francuski je ljekar i autor djela *Femmes arabes avant et depuis l'islamisme* (Arabljanke prije i poslije islama) objavljeno 1858. godine. Vidi više: Nicolas

Perron, *Femmes arabes avant et depuis l'islamisme*, Pariz, Libr. Nouvelle, 1858. <https://archive.org/details/femmesarabesava00perrgoog/page/n10/mode/2up> (Dostupno, 11.06.2022)

Goldziher ističe da Perron, koji je položaj žene među Arapima predstavio u detaljnoj monografiji, spominje samo jednu pobožnu ženu, poznatu kao Rābiju al-Adawiyu.

žene u islamu posljedica društvenih utjecaja – “za koje se principi islama nepravедno čine odgovornim, jer je ona zapravo proizišla iz društvenih odnosa naroda koji su prešli na islam.” (1971:270) Ovdje je važno istaći činjenicu da Ignác Goldziher u ovom slučaju uspjeva položaj žene u islamu promatrati nešto dublje. On “krivca” ne vidi u islamu i propisima vjere, već u tradiciji, naslijeđu koje ljudi neminovno donose sa sobom kroz kulturu, običaje, društveno prihvatljive obrasce ponašanja itd. U tom smjeru nastavlja analizirati status žene i konstatuje da je islam u pogledu njenog pravnog položaja donio napredak u odnosu na stanje za vrijeme džahilijeta, ali da je to znatno niže u poređenju s društvenom pozicijom muškarca. Navodi kako se žene, prema islamskom vjerovanju, nalaze “većinom”⁴ u Džehennemu i da su one *nākisātu-l-’akli ve-dīni* – “one koje posjeduju nedostatak u razumijevanju i vjerovanju” (El-Buhari, 2008: 304/234), ali da ih islam ne isključuje iz obrednih/duhovnih dužnosti. Brojni dokazi iz ranog perioda islama, kako to navodi Goldziher (1971), ukazuju na to da su žene bile aktivne, ne samo u javnom i društveno-političkom životu Arabije, već i u ratnim sukobima, pa navodi primjer žene koja je pokrenula bolnicu tokom bitke na Hajberu, te ističe da su žene bile prisutne i u prenošenju hadisa i sličnim aktivnostima. Dovoljno je, smatra on,

obratiti pažnju na brojne kur’anske ajete koji se odnose na vjernike i vjernice kako bi se (jasno) zaključilo da i sam Kur’an proturiječi nepovoljnom obrednom statusu žene, a kao primjer navodi ajet (Kur’an, 33:35) u kome se kaže da je vjericima i vjericama Allah, dž.š., oprost i nagradu pripremio. Goldziher (1971:273) o ovom ajetu kaže:

To dokazuje da ni položaj žena u najranijem periodu muslimanske zajednice, niti učenja utemeljitelja religije⁵, unatoč nekim teološkim ograničenjima potpuno teoretske prirode – nisu spriječila žene da u unutarnjem, vjerskom životu i u domenu svijesti vjernika postignu jednaku važnost (stepen) kao i muškarci, dok je konsenzusom vjernika spriječeno da se žene postavljaju na položaj evlije.⁶

Na koncu Goldziher zaključuje da Perronovo mišljenje ipak nije dobro utemeljeno, te da žene imaju bolji položaj u pogledu obrednog statusa u odnosu na onaj koji je Perron konstatovao, što se može zaključiti čak samo posmatrajući nadgrobne spomenike pobožnih žena iz ranijih perioda. Hoće kazati da značajan broj nadgrobničkih spomenika žena koje su dosegle visok stepen pobožnosti jeste jasan pokazatelj visoko postavljenog obrednog statusa žene i mogućnosti njenog napredovanja na tom polju. Akcent je, dakle, na ranijem periodu

islama kao razdoblju visoko pozicionirane muslimanke na vjerskoj i društvenoj razini. On iz nekih razloga ne navodi direktno da li se i na koji način u kasnijem periodu to mijenja.

Osim ovoga, Goldziher (1966:236) iznosi i jedno zanimljivo tumačenje⁷ ajeta o polaganju prisege Poslaniku, a.s., od strane vjernica (Kur’an, 60:12), kojeg u određenom dijelu interpretira kao zabranu ženama-vjericama da žale za umrlima i kaže:

Islam se nije usprotivio nijednom od preživjelih štovanja mrtvih snažnije od institucije jadikovanja (žalovanja). Kako bi se ova osuda naglasila, kasnije su mufessiri iz (ovog) kur’anskog ajeta derivirali zabranu oplakivanja. (...) Riječi “u svemu što je dobro” itd. uzimaju se, kao da se odnose na zabranu jadikovanja za mrtvima, što su obično prakticirale žene.

Također, zanimljivo je spomenuti i komentar propisa o pokrivanju tijela i kose žena *sattaru-l-’awrati* (سِتْرُ الْعَوْرَةِ) tokom namaza Ignáca Goldzihera (2016: 191-192) pri čemu on slijedi Ibn ‘Arabijevu alegorijsku egzegezu, pa tako navodi da je unutarnji smisao ovog propisa sljedeći:

Razumni moraju skrivati božansku misteriju od neukih i nerazumnih pošto bi otkrivanje iste nepozvanim moglo dovesti do obezvrjeđivanja visokog, neranjivog božanskog veličanstva. Propis da žena ne smije obavljati

svoja lica unakažavati, kose raščupati, odjeću cijepati, niti naricati. U oba *Sabiha* od Abdullaha ibn Mes’uda prenosi se da je rekao: “Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: ‘Nije naš onaj ko se po licu udara, cijepa odjeću i nariče na predislamski način.’” (Ibn Kesir, 2019: V/285)

Komentirajući ovaj ajet, Sayyid Qutb kaže: “Ovi principi predstavljaju najveća načela vjerovanja, kao što predstavljaju temelje novog društvenog života. (...) Posljednji uvjet je: *ida ti neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati* – i on obuhvata obećanje pokornosti Poslaniku (alejhi’s-selam) u svemu što im naređuje, a on naređuje samo ono što je dobro.” (Qutb, 2000:XXVIII/82)

⁴ Buharija bilježi da Ebū el-Velid prenosi od Selma b. Zarira, on od Ebū Redžā’a, a on od ‘Imrāna b. Husajna da je Poslanik, a.s., rekao: “Vidio sam Džehennem i primijetio da većinu njegovih stanovnika čine siromasi, a vidio sam i Džehennem i primijetio da većinu njegovih stanovnika čine žene.” (El-Buhari, 2009: II/3241/887)

⁵ Misli se na prve generacije muslimanskih učenjaka.

⁶ U ovom kontekstu interesantan nam je navod R. Garaudya koji se poziva na Ibn Hazma razmatrajući obredni status žene u islamu i kaže: “Ibn Hazm iz Kordove sasvim je jasno istakao: da li je jedan čovjek, samo zato što je muškarac, unaprijed superiorniji od majke Ibrahimove, od majke Musaove, od

majke Isaove, (...) ili superiorniji od Hadidže, koja je prva prihvatila Objavu upućenu Poslaniku, ili od Aise čiji sunnet nam kazuje da joj muslimani duguju polovinu svoga religioznog znanja. Može li, među ljudskim bićima, neko biti vredniji osim po pobožnosti i poslušnosti prema Bogu? Sve nepravde pripadaju historiji jedne zemlje ili jedne epohe, s kojima je Kur’an prekinuo. Kur’an osam puta naglašava da Bog ne razlikuje muškarca ili ženu među ljudskim bićima, izuzev po tome da li čine dobro ili čine zlo.” (Garaudy, 2000:160)

⁷ Kod Ibn Kesira za riječi – *ida ti neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati* – stoji: “u dobru koje si im naredio i zlu koje si im zabranio, pa, stoga, neće

namaz otkrivene⁸ glave otkriva sljedeće unutarnje značenje: žena je duša, glava je pohlepa za vlašću الرأس *re's* upoređi الرياسة *rijāse*. Duša se mora u molitvi, svjesna svoje ovisnosti o Bogu, ponizno osloboditi svih ponosnih misli. (Goldziher, 2016:191-192)

Pregled komentara ajeta o imovinskom statusu žena

Zanimljivo je da Ignác Goldziher, za razliku od većine orijentalista iz ovog perioda, daleko više pažnje posvećuje obrednom statusu žene u islamu i komentiranju ajeta i hadisa koji o tome govore, dok imovinskom statusu žene i uopće pravnom položaju žene daje manje prostora. Uglavnom. Njegovo bavljenje ovom tematikom se svodi na tretiranje ajeta o nasljedstvu i vjenčanom daru.

Komentirajući ajet (Kur'an, 4:12) o raspodjeli nasljedstva i dijelu koji pripada mužu odnosno ženi, Goldziher se referira na Muhammeda 'Abduhūa koji iz navedenog ajeta razumijeva priznavanje monogamne forme braka, što će reći da "u poligamnoj porodici pri umiranju muža sve žene dobijaju u konačnici samo jedan udio muževog nasljedstva" (Goldziher, 2016:263) – onaj koji je predviđen kao nasljedni dio supruge. On se ne zadržava toliko na pravu koje je dato ženi u pogledu nasljeđivanja i jačanju njenog imovinskog statusa, koliko se fokusira na pitanje poligamije u islamu. U tom smislu nastavlja dalje:

Ovdje se nalazi namjera da se objavi da je normalni oblik bračnih odnosa monogamija i da mnogoženstvo važi kao izuzetak opravdan u posebnim okolnostima... Stoga se i u propisu o nasljedstvu ne obazire na to jer se propisi odnose samo na normalnost, preovladavajuću u životu; izuzetak nije predmet zakonskih propisa. (Goldziher, 2016:263)

Ističe da oni koji zagovaraju ovakvo tumačenje ajeta⁹ idu korak dalje razumijevajući da Kur'an zapravo zagovara potpunu moralnu jednakost žene, te je uzdiže na visok nivo dostojanstva, što nije slučaj u drugim kulturama i narodima.

U poglavlju "Sekte", gdje govori o ši'ijiskom tumačenju¹⁰ ajeta (Kur'an, 4:24) kojim se propisuje *mebr* (مَهْر) – vjenčani dar koji je muž dužan dati ženi, Goldziher daje pojašnjenje izvođenja argumentacije za legitimnost *mut'a* (مُتْعَة) braka na osnovu riječi: *فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً* – *A ženama vašim s kojima ste imali bračne odnose podajte vjenčane darove njihove kao što je propisano* i kaže: "Na ovom, tradicijom potkrijepljenom tekstu počivaju argumenti za legitimnost *mut'a* braka." (Goldziher, 1981:209) U komentaru ovoga ajeta on se referira na djelo El-Hāzimija i navodi da nakon riječi *feme-stemta'tum* (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ) slijedi fraza *ilā edželin musemmā* (إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى) – *do određenog roka* i pojašnjava: "Posebno se naglašava da je ova dodatna fraza bila Ibn

Abbasovo čitanje – kira'et; to daje posebnu potporu onima koji se pozivaju na Tekst glede afirmacije privremenog braka." (Goldziher, 1981:209) Goldziher napominje da postoje razilaženja u pogledu razumijevanja ovog dijela ajeta. Prema mišljenju mufessira, ovaj dio ajeta je derogiran¹¹, a *mut'a* – privremeni brak nije dozvoljen.

Zaključak

Ignác Goldziher mađarski je orijentalista i jedan od utemeljitelja modernih zapadnih studija o islamu. Njegovo polazno stajalište ogleda se u tezi da islam "postavlja" ženu nekoliko ljestvica ispod muškarca, ali da su društveni utjecaji glavni krivac za degradiranje njenog statusa. Za razliku od većine orijentalista, Goldziher se više interesuje za obredni nego za imovinski status žene u islamu. Smatra da sam Kur'an proturiječi nepovoljnom obrednom statusu žene kod muslimana, te da je žena na tom polju jednaka muškarcu. U tom smislu oponira stavovima Nicolasa Perrona u pogledu dosega žene na polju pobožnosti. U kontekstu imovinskog statusa žena, on komentira ajete o nasljedstvu i vjenčanom daru u značajnoj mjeri oslanjajući se na interpretacije 'Abduhūa i Ibn Abbasa, pa tako donosi tumačenja u kojima se jasno favorizira monogamna forma braka i pojašnjava argumentaciju za legitimiranje *mut'a* braka shodno ši'ijiskom tumačenju Kur'ana.

⁸ "Na ravni semiotike, između ostalog, hidžab je odavno postao spoljašnji zaštitni znak jedne muslimanke, njezine pobožnosti i njezinog vjerskog identiteta, ali i mnogo šire, znakom čitave islamske kulture i civilizacije u kojoj ona unutarnja značenja hidžaba, poput čednosti, stidljivosti i obaranja pogleda, treba da se snažno reflektuju i potiču u društvenom životu na svim nivoima." (Fatić, 2006:16)

⁹ O dijelu koji se dodjeljuje supruzi na temelju riječi: *njima pripada četvrtina onoga što vi ostavite* – kod Ibn Kesira stoji: "...bez obzira pripadala im četvrtina ili osmina, supruga, dvije, tri ili

četiri, zajednički učestvuju u tome – nakon što se izvrši oporuka." (Ibn Kesir, 2019: II/18)

¹⁰ O stavovima ši'ijjskih frakcija u tumačenju Kur'ana vidi: Ljevaković, 2000:103-111.

¹¹ Kod Ibn Kesira o ovom ajetu stoji: "Opći smisao ovog ajeta uzima se kao dokaz za 'privremeni brak', koji je bez sumnje bio zakonit u prvom periodu islama, ali je potom derogiran. Eš-Šafi'i i dio učenjaka smatraju da je dozvoljen, a potom derogiran dva puta, dok drugi to još jače naglašavaju. Neki, međutim, navode da je dozvoljen u nuždi, iako većina učenjaka smatra suprotno. Ispravan je, međutim, stav koji se navodi u dva *Sabiba* od Alije

ibn Ebi Taliba koji kaže: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio je privremeni brak, te meso domaćih magaraca na dan Bitke na Hajberu!" U Muslimovom *Sabihu* navodi se predanje od Rebija ibn Sebrea ibn Mabeda el-Džahenija, koji od svoga oca navodi da je on bio sa Allahovim Poslanikom u vojni i osvajanju Meke, kada je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "O ljudi, bio sam vam dozvolio privremeni brak sa ženama, a potom je Allah to zabranio do Dana sudnjega. Ko od vas bude imao bilo šta od njih, neka to vrati, a ne uzimajte od njih ništa što ste im dali!" (Ibn Kesir, 2019: II/33-34)

Literatura

- El-Buhari, Muhammed b. Ismail (2008). *Sabihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa*. Preveli Hasan Škapur i Hasan Makić. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH.
- Domović, Želimir, Klaić, Nikola, Anić, Sime (1998). *Rječnik stranih riječi: tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*. Zagreb: Sani-plus.
- Fatić, Almir (2006). "Značenje riječi hidžāb. Od semantike do semiotike hidžāba". *Preporod*, XXXVI, 5.
- Garaudy, Roger (2000). *Živi islam*. Preveo: Ešref Čampara. Sarajevo: El-Kalem.
- Goldziher, Ignác (1966). *Muslim Studies*, knjiga I. Chicago: Aldine Publishing Company. <https://vdocuments.mx/goldziher-muslim-studies-1.html>
- Goldziher, Ignác (1971). *Muslim Studies*, knjiga II. Chicago: Aldine Publishing Company. <https://archive.org/details/goldziher-muslim-studies-2cleaned/page/n1/mode/2up>
- Goldziher, Ignác (1981). *Introduction to Islamic Theology and Law*. New Jersey: Princeton University Press. <http://traditionalhikma.com/wp-content/uploads/2015/03/Introduction-to-Islamic-Theology-and-Law.pdf>
- Goldziher, Ignác (2016). *Pravci islamske interpretacije Kur'ana i kritički osvrt dr. Abdul-Halima en-Nedždžara*. Priredio: Omer Nakičević. Sarajevo: "Amlešehž".
- Halilović, Safvet (2005). *Osnovi tefsira*. Zenica: Islamska pedagoška akademija.
- Hasanović, Zuhdija (2018). *Studije o percepcijama Sunneta*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka i El-Kalem.
- Ibn Džuzejji (2014). *Olakšani komentar Kur'ana* 5. Preveo Nedžad Čeman, Sarajevo: Libris.
- Ibn Kesir (2019). *Tefsir: skraćeno izdanje*. Grupa prevodilaca. Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Karić, Enes (2018). *Muhammed 'Abduhu: život i komentatorski prinosi*. Sarajevo: El-Kalem.
- Qutb, Sayyid (2000). *U okrilju Kur'ana*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.
- Ljevaković, Zijad, (2000). *Tefsir 2*. Sarajevo: El-Kalem.
- Perron, Nicolas (1858). 'Femmes arabes avant et depuis l'islamisme'. Pariz: Libr. Nouvelle. Dostupno na: <https://archive.org/details/femmesarabesava00perrgoog/page/n10/mode/2up>
- Silajdžić, Adnan (2003). *Islam u otkriću kršćanske Evrope – povijest međureligijskog dijaloga*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.
- Simon, Robert. *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*: "Goldziher, Ignác". Dostupno na: https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Goldziher_Ignac (Posjećeno: 19.6.2021)
- Smailagić, Nerkez (1990). *Leksikon islama*. Sarajevo: Svjetlost.

الموجز

أمينة سفراكا

إغناطس غولدتسيهر (Ignác Goldziher) حول وضع المرأة في العبادات وحق التملك

يقدم هذا المقال عرضاً لرأي إغناطس غولدتسيهر، المستشرق المجري المعروف، بشأن الآيات المتعلقة بوضع المرأة في العبادات وحق التملك. ويشمل العرض ثلاثة من أعماله: "الدراسات الإسلامية"، "العقيدة والشريعة في الإسلام"، "مذاهب التفسير الإسلامي". ويبحث غولدتسيهر في مؤلفاته مثل معظم المستشرقين في وضع المرأة في الإسلام، فيتناول وضع المرأة المسلمة بشكل عام، وقضية حجاب المرأة ومواضيع مشابهة، لطالما كانت الشغل الشاغل للمستشرقين عندما يتعلق الأمر بوضع المرأة في الإسلام. غير أنه يركز في أعماله على وضع المرأة المسلمة في العبادات، وخاصة المرأة المتدينة، حيث يوجه انتقاده لآراء الكاتب والمستشرق الفرنسي نيكولاس بيرون، الذي بحث في هذه القضية. كما أولى غولدتسيهر اهتماماً خاصاً بمسألة حق التملك عند المرأة، وعلى أساسها يحاول فهم حقوق المرأة الأخرى في الحياة الزوجية.

الكلمات الرئيسية: الاستشراق، الإسلام، المرأة، العبادات، حق التملك، إغناطس غولدتسيهر، نيكولاس بيرون.

Summary

IGNÁC GOLDZIHHER ABOUT THE STATUS OF WOMEN IN ISLAMIC RITUAL AND PROPERTY LAW

This article offers a review of renowned Hungarian orientalist, Ignác Goldziher's interpretation of the Quranic ayahs dealing with the status of women in regard to ritual and property laws. The review includes his three works: *Muslim Studies*, *Introduction to Islamic Theology and Law*, *Schools of Qur'anic Commentators*. Goldziher, like the majority of the orientalist, in his works deals with the status of women in Islam. He discusses the status of Muslim women in general, the issue of veiling of women, and similar topics which have always been a primary focus of the orientalist when discussing the status of women in Islam. However, the primary subject in his works is the status of women in ritual law, and the status of *pious* women, in particular wherein he critically evaluates the opinions of a French author, Nicolas Perrone who dealt with this issue as an orientalist. Besides, Goldziher pays special attention to property issues regarding women on the basis of which he deserts the other rights of women in marital communion.

Keywords: orientalism, Islam, woman, ritual status, property status, Ignác Goldziher, Nicolas Perrone